

Argazki bat album polifonikorako

Olatz Osa

Elkar argitaletxeko zuzendaria

Berriki ezagutu ditugu kultur kontsumo ohituren inguruko datuak. Elkar Fundazioaren ekimenez Siadecok egin duen Euskal Herriko biztanleen irakurketa eta musika ohituren merkatu ikerketak zerpentsa eta zeresana eman du kultura eta euskalgintzaren arloan mugitzen garenon artean, bederen. Datuon oihartzuna isildu aurretik argitaratu da Eusko Jaurlaritzaren 66. euskal soziometroa, kultura arloari dagokiona. Xede ezberdineko azterketak izanik ere, konparagarri diren aldagaietan ez da kontraesan aipagarririk nabarmentzen bi azterketon emaitzetan.

Esku artean dugu horrenbestez argazkia, kulturgintzari aterra dakioken hamaika argazkietatik bat, jakina, irakurketa eta musika ohituren merkatuarena; argazki mugatua baina garrantzitsua. Barrunbeak ezagutzen ditugunok, gutxi asko, bagenekien erretratuak ze enkoadraketa izango zuen. Zinez erretratu argia da, lausorik gabea. Baina ez dugu gustuko, iluna da, itsusia da eta ahula.

Argazkiaren azken emaitzaren irakurketak, hala ere, ezinbestean eskatzen du testuinguruaren gaineko gogoeta bat. Injustua ez ezik, hutsegitea litzateke euskal jendartearen kultura kontsumo ohiturak errealitate soziolinguistikoa kontuan hartu gabe aztertzea eta epaitzea.

16 urtetik gorako biztanleen 4tik 1 da euskalduna, eta euskaldun oso edo euskaraz erdaretan baina errazago edo berdin moldatzen direnak biztanleen %15 baino ez dira. Era berean, euskaldunei euren bizitza euskaraz zenbaterainokoa den galdetu zaienean, 0-10 arteko puntuazio batean, erdiek baino gehiagok 7tik gora baloratu dute beraien jarduna. Eta zenbat eta euskaldun dentsitate altuagoko eremuetan, orduan eta altuagoa da euskaldunek euskaraz bizitzeko egiten duten hautua. Aspaldi azaldu zigun auzia Txillardegik, zorroztasun eta argudio zientifiko.

Kontua da arnasmune gutxi dugula euskaldunok eguneroan osoki euskaraz bizitzeko, baldintzak oso eremu mugatuetan gertatzen direla, eta, euskarak irabazten duen eremu bakoitzeko, hamaika irabazten dituztela erdarek.

Baldintza desorekatu horietan, euskaraganako hautua egi-teak jarrera aktibo, kontziente eta politiko bat eskatzen du ezinbestean. Ez da nahikoa euskaraz jakitea, ezta euskaldun oso izatea ere, *zaletzea* ezinbestekoa da. Aldatu da jendartea, aldatu da testuingurua, jada ez dute orain dela bi edo hiru hamarkadako motibazio estrategiek balio. Azken urteotako joerek garbi erakusten dute kultur identitatearen aldagaia ahuldu dela, laxatu egin garela. Bestelako argudio eta strategiak beharko ditugu hori iraultzeko, eta eginahalak egin beharko ditugu atzetik datozen belaunaldiei kontzientzia aktiboa, *zaletzearen* harra eta garrantzia transmititzeko.

Testuinguru horretan, kultur gintzan ere baldintzen desoreka bera bizi dugu, eta halaxe iristen zaizkio ondorioak kulturzaleari. Liburugintzako datuak argigarriak dira zentzu horretan. Urtero estatu espainiarrean gaztelaniaz argitaratzen diren 85.000 tituluen eta frantsesezko beste 75.000 tituluen artean euskaraz argitaratzen diren 1.800/2.000 titulu horiek liburu dendako apalategian aurkitzea miraria da, eta ezinezkoa liburuzainaren ekintza kontziente, aktibo eta politikorik gabe. Eta are kontziente eta aktiboagoa apalategitik euskarazko liburua hartzeko kulturzalearen hautua, jakinik ere erdaretan bere irakurketa apetak asebetetzeko aukera gehiago duela, edukiz

(titulu eskaintzan) eta formaz; titulu beraren poltsikoko edizio merkea, kartoizko azaldun ohiko edizioa, tapa gogorrekoa, edo ilustrazioez borobildutako luxuzko edizioa. Horra hor euskal editoreon fantasia frustratua. Horra hor kulturzale eta kulturgileon eguneroko borroka, eta, era berean, ametsa: kultur eskaintza osatuago, zabala-

go eta erdaretan egiten den ezaugarri bertsukoa eskaini ahal izateko, gure merkatu txikiaren muga eta morrontzatik aterako gaituen baldintza sozial eta politikoak sortzea eta erdiestea.

Ezen merkatuak merkatu, txiki zein handi (gurea bezalako txikiaren kasuan are lehentasunezkoago), kulturarekiko kontzepzio barneratua eta estrategikotasun onartua duen herriak eta administrazioak neurriak hartuko ditu ekosistema hori, kultur ekosistema, ez dadin menostu, desagertu, ahuldu. Zenbat eta baldintza kaskarragoak, orduan eta inbertsio handiagoak behar direla ulertuz.

Funtsean, sakon-sakonean galdera da, zein gizarte eredu nahi dugu gure herriarentzat? Ongizatea zeren baitan ulertzen dugu? Zein leku dauka kulturak jerdarte horretan? Erdigunean kokatzen dugu kultura, ongizatea kulturaren ardazten dela ulertuta, edo periferiako posizioa kondenatuko dugu? Zer jarrera du jendarteak horrekiko? Kulturgintzak? Eta eragile politikoek? Instituzioek?

Ikuspegiak ikuspegi, ez dut egundo ezagutzen kulturaren funtzioa eta misioa zalantzan jartzen duen kulturgilerik. Ez eta kulturzalerik ere. Eta euskal soziometroan jendarteari gai horren inguruan galdetu zaionean, %57k kultura lehentasunez bultzatu beharko litzatekeela diote. Kulturgintzak, eta esango nuke baita jendartearen gehiengoak ere, ulertzen du kulturak jendarte kritikoagoa, beregainagoa, kohesiona-tua, irekiagoa, askeagoa, askotarikoagoa izaten laguntzen

Funtsean galdera da, zein gizarte eredu nahi dugu gure herriarentzat? Ongizatea zeren baitan ulertzen dugu? Zein leku dauka kulturak jendarte horretan?

duela, azken batean kulturak jendartearen ongizatean eta herri-nortasunean bete-betean eragiten duela, eta denok dugu ongizatean eta nor izate horretan sakontzeko eskubidea. Instituzioek hori bermatzeko betebeharra.

Galdera da eragile politikoek eta bitarteko diren instituzioek berdin ulertzen ote duten kulturaren funtzioa eta horrek gizartean hartu beharreko posizioa. Eta zilegi bekigu horretan zalantzak izatea, gure herri administrazioetako kulturaren aurrekontuak aurrekontu osoarekiko duen pisuaren zenbatekoa den ezagututa (%2,1 Eusko Jaurlaritzaren 2018ko aurrekontuetan Kultura eta Hizkuntza Politikak, eta %1,4 Nafarroako Gobernuaren, Kultura, Kirola eta Gazteria Sailak), edota bestelako helburuak erdiesteko (ostalaritza eta zerbitzuen sektorearen sustapena, kasu) baliabideak kultur makroespektakuluak antolatzeko erabiltzen direla ikusita.

Merkatu azterketetatik atera dugun argazkiak eskatzen du, urgentziaz eskatu ere, horren guztiaren gaineko gogoeta eta posizio argitze bat. Argazkia aldatuko da, edertuko da, argituko da, indartuko da baldin eta lehentxeago marraztutako gizarte eredia onartzen eta horretara iristeko neurriak hartzen baditugu, nola kultur ekosistemaren baitan dihardugunok, hala berorren bizi-baldintzak hobetzeko eskumena eta ahalmena duten instituzioek. Ezin onartuzkoa da, euskal kultur sorkuntzaren argazkia inoizko ederrena, oparoena eta berritzaileena den honetan, sortzaileak eta kultur eragileak argazkitik desagertaraztea eta, onenean ere, ahuleziara eta prekaritatera kondenatzea. Ezin onartuzkoa da herri identitaterik eta nortasunik gabeko jendartea eraikitzea.

Beste argazki baterantz, nondik jo?

Kultur kontsumo ohituren gaineko kezka gero eta hedatua da, gurean ez ezik, Europako eta are munduko beste herrialde askotan. Aro digitalaren eraginak, aldaketa soziologikoak, komunikatzeko ohitura aldaketak... mundu globalizatuaren ezaugarriek eta joerek gero eta pisu handiagoa

dute, eta norabide bertsuan eragiten dute Bermeoko gazte-
lekuko gazte kuadrillarengan edo Berlingo Acud Macht Neu
zentroan biltzen direnengan.

Ez dakit nola helduko dioten erronkari Berlingo Estatu Fe-
deraleko kultura arduradunek, interesgarria litzateke arrastoa
jarraitzea; baina, gurean, XXI. mendeko errealitate soziolo-
giko eta bizi-ohitura berriei, hizkuntza gutxiagotua izateak
dituen berezko zailtasunak gehitu behar zaizkio. Ezinbestean
jardun beharko dugu orain arte ez bezala, ezberdin; inten-
tsitate eta baliabide gehiagoz eta egiteko modu berriekin.

Hurkoari exijitza ondo dago, batez ere erantzukizun pu-
blikoak dituenean, baina baita norberak bere ardurak hartzea
ere. Kultur eragileoi, bakoitzari bere eremutik, badagokigu
ekimen berriak abiatzea, arriskuak hartzea, inbertsioak egi-
tea, bide berriak urratzea. Akaso Bermeoko, Zizurreko edo
Itsasuko nerabearentzat ez da nahikoa, ez da egokia, ez da
motibagarria egun plazaratzen dugun edizio eskaintza. Edo
akaso bai, baina ez du ezagutzen eta ez du argitalpenon be-
rriarik. Bada, eragileona ere bada bi hipotesiei erantzuteko
ardura eta erronka; kultur eskaintzaren nolakotasuna, bate-
tik, eta horren ikusgarritasuna, bestetik.

Kalitatea da arrakastaren bidean zaindu beharreko alda-
gai nagusia. Ez da errezeta bakarra, baina kultur eskaintzak
kalitatezkoa behar du izan hartzaillearengan interesa sor-
tzeko. Gutxienerako kalitaterik ez duen eskaintzak ez du ezer
aportatzen inon, ez hemen eta ez han, ez euskaraz eta ezta
txineraz ere; baina hizkuntza gutxiagotuko eskaintza muga-
tuaren baitan gutxienerako kalitaterik ez duen aleak sortzen
duen harrabotsak eragin kaltegarria du gure iruditerian eta,
ondorioz, kontsumo hautuak egiteko garaian. Beraz, kalita-
tezkoak eta motibagarriak diren lanak eskaintzea da gure
ardura. Galbahetik pasa, eremu berriak irabazteko.

Edozein kasutan, garai eta hartzaille berrietara egokitzen
asmatuko dugu, horien motibazioak ezagutu eta ulertzen
ditugun neurrian. Eta nago ez ote gabiltzan elkarrengandik
urrutiegi. Lubaki zabal samarra ez ote dagoen kulturagileen

eta hartzaileen eta, batez ere, hartzaile berri izan litezkeen artean. Zubiak eraiki beharko ditugu bi norabideetan, elkar limurtu beharra dago, elkar onartzeko.

Azken urteotan, hala ere, galbahe behar handirik ez duten kultur proposamen interesgarri askoak sustatzea eta ikusgarri egitea bilakatu zaigu erronkarik eta egitekorik zailena. Bozgorailuak eta erakuslehoak behar ditugula errepikatzen ari gara han eta hemen. Bidelagun eta konplize ditugun hedabideen aitortza eta ezinbestekotasuna azpimarratu beharra dago ezer baino lehen, muga eta zailtasun guztien gainetik, bozgorailu lanak egiten ez ezik, euskal kulturgintza definitzen eta zedarritzen egundoko ekarpena egiten dutelako.

Tamalez, definizioz euskal kultura sortu eta hedatzea xede nagusi duen euskal hedabide publiko bakarrak aspaldi utzi zituen bazterrean kultura definitzeko lanak. Lehentasunak eta baliabideak beste sistema bat elikatzea doaz, ez euskal eta ez kultura. Kulturgintzatik leku egin nahi diogu ente publiko nagusiari gure ekosistemaren argazkian. Leku bakarrik ez, lehen lerroan jar dadin nahi dugu, tinko eta konplize.

Elkar limurtzea ez bada aski, exijitzera pasa beharko dugu, legez dagokiolako.

Eragile bakoitzak bere arduratik egin dezakeenaz gain, kultur ekosistemaren parte garelata, horrela, kolektibotasunaren kontzepzioa barnertzea eta horren garrantzia aitortzea funtsezko urratsa da. Kulturgintza eragile anitzek eta askotarikoek osatzen du-

Asko eta askotarikoak
dira epe luzerako eta
begirada zabaleko kultur
politika batek bere
baitan bildu beharko
lituzkeen arloak eta arlo
bakoitzeko hartu beharko
liratekeen neurriak

gula ulertzea eta elkar onartzea. Oraindik ere badugu egitekorik zentzu horretan. Atomizatuta eta saretu gabe jardun dugu luzaroan, eta, elkarreraginik ezean, alferrik xahutzen ditugu ekimen berriak abiatzeko urrezkoak liratekeen baliabide eta indarrak.

Berdin kultur politikekin; idazleak eskoletara eramateko programa bat laguntzen da, baina eskola liburutegien gaineko proiekturik ez da zehazten, irakasleek irakurketaren gaineko formaziorik ez dute jasotzen, argitaletxeek gazteentzako izan dezaketen edizio eskaintzaren sustapenarekin ez da koordina-tzen... Ekimenak bultzatzen eta bideratzen dira, ez dago ukatzerik, baina saretu eta koordinatu gabe, osotasuneko eta epe luzerako ikuspegi eta planifikaziorik gabe, eta, baiki, ba-liabidez urri eta motz.

Hezkuntza formala eta ez-formala, sortzaileak, kultur az-pegiturak, aisialdia eta kultura, ondare material eta ez-mate-rialaren zaintza eta babesa, kultur transmisioa, kultur ekoiz-pena eta industria, merkaturatzea eta sustapena, kultura eta hedabideak, berrikuntza eta ikerketa, nazioartekotzea... Asko eta askotarikoak dira epe luzerako eta begirada zabale-ko kultur politika batek bere baitan bildu beharko lituzkeen arloak eta arlo bakoitzeko hartu beharko lirakeen neurriak. Lehendik abian daudenak eta oraindik aldarrikapen direnak: euskal sortzaileen estatutua aitortuko eta definituko duen legea onartu eta aplikatzea, edozein laguntza jasotzeko eus-karaz programatzea derrigorrezko izango duen kuota-siste-ma ezartzea, hezkuntza formalean eta ez formalean euskal kultur adierazpenen lanketa curriculumean jasota egotea, eta abar. Horiek eta gehiago biltzen ditu, esaterako, *Hizkuntza Eskubideak Bermatzeko Protokoloa. Euskal Herriko Garape-na* dokumentuak.

Ez gara zerotik abiatzen, abian dira kultur politika eragin-kor baten oinarriak definitzeko ariketa kolektibo interesga-rriak. Zer falta zaigu, beraz? Eragile politiko eta instituzioek kulturaren estrategikotasunaz eta gizarte ereduaz duten po-sizio argitze bat, akaso? Euskal jendarte zaletu bat? Propo-samen berriak sortu eta sustatuko dituzten kultur eragile beregainak?

Album polifonikorako erretratuak ateratzen jarraitu behar-ko dugu etorkizun hurbil, ertain eta luzean. Badakigu nondik jo egungoa baino ederragoa eta indartsuagoa atera dadin. 🎨